

Asia: VN/20569/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamiseksi.

Eduskunnan päätöksellä jälkihuoltoikä nostettiin 21 ikävuodesta 25 vuoteen 1.1.2020. Jälkihuoltoiän nostamista perusteltiin erityisesti sillä, että haluttiin vahvistaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten mahdollisuuksia itsenäiseen elämään ja ehkäistä tuen liian varhaisessa vaiheessa päättymisen lisäämää syrjäytymisriskiä. Lakialoite ikärajan nostamisesta hyväksyttiin yksimielisesti sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnassa ja muutosta edelsi vuosikausien työ jälkihuoltoikärajan nostamisen puolesta. Siitä huolimatta, että silloinen hallituskausi oli jo lopuillaan, asia ehdittiin ottaa täysistunnon käsittelyyn osana lastensuojelulain muuttamista.

Vain 3,5 vuotta lakimuutoksesta hallitus on nyt kuitenkin esittänyt jälkihuoltoiän laskemista 23 ikävuoteen. Jälkihuoltoiän laskua puoltavana perusteena ovat lyhytnäköiset- ja kantoiset säästöt, jotka eivät ole inhimillisestä tai erityisen tuen tarpeessa olevan nuoren näkökulmasta perusteltuja. Ikärajan laskeminen ei tosiasiallisesti tuota säästöjä, mikäli nuori aikuinen tarvitsee joka tapauksessa sosiaalitoimen tukea ja asiakkuutta tai pahimmassa tapauksessa putoaa järjestelmän ulkopuolelle vastuutaholta toiselle siirtymisen myötä. Jälkihuollon työntekijöiden erityisosaamista tarvitaan juuri tämän asiakasryhmän auttamiseksi.

THL:n tilastoista voidaan todeta, että 15-16-vuotiaiden nuorten kiireelliset sijoitukset ovat lisääntyneet ja niistä lähes puolet johtanut huostaanottoon viime vuosien aikana. Nuoret ja nuoret aikuiset rakentavat omaa identiteettiään ja varhaisaikuisuuteen kuuluu oman lapsuuden ja nuoruuden jäsentäminen. Huostaanottoon johtaneet syyt ja jo huostaanotto itsessään voivat olla lapselle ja nuorelle traumaattisia, joka on voinut johtaa siihen, ettei lapsi tai nuori ole päässyt

kehittymään ikätasonsa mukaisesti. Jälkihuollossa on erityisosaamista ja ymmärrystä sijaishuollosta lasten ja nuorten kasvuympäristönä. Kun jälkihuollolla on riittävästi aikaa työskennellä ja nuori saa kasvaa ja aikuistua rauhassa tarvitsemallaan sosiaalisella, psyykkisellä tai taloudellisella tuella, voidaan olettaa, ettei merkittävä osa nuorista tarvitse sosiaalitoimen asiakkuutta enää 25 ikävuoden jälkeen, vaan pärjää omillaan.

On hyvä huomioida jälkihuollon vastaanottamisen vapaaehtoisuus, ja se, ettei kaikkia päästä auttamaan välittömästi sijaishuollon päätyttyä. Osa nuorista havahtuu vasta myöhemmin tuen tarpeeseen ja hakeutuu jälkihuoltoon useamman vuoden täysi-ikäistymisen jälkeen. Jälkihuollon tarpeessa olevilla nuorilla voi pelkän sijaishuoltotaustan lisäksi olla neuropsykiatrisia haasteita, psykiatrisia ongelmia tai päihteiden haitallista käyttöä, jotka luonnollisesti vaikuttavat tasapainoisen, itsenäisen ja eteenpäin vievän arjen saavuttamiseen. Tutkimuksissa on todettu, että aivot ja erityisesti etuotsalohko, joka säätelee impulssikontrollia, kehittyvät naisilla noin 25-vuotiaaksi ja miehillä jopa 30-vuotiaaksi saakka. Täysi-ikäistymisen myötä monet asiat muuttuvat: lastensuojelun asiakkuus päättyy, lain silmissä nuori on aikuinen ja vastuussa omasta elämästään, mutta samalla nuoren kehityksellinen vaihe, johon voi kuulua impulsiivisia ja lyhytjänteisiä päätöksiä ja käyttäytymistä, voi olla esteenä sille, ettei nuori ota vastaan jälkihuollon palveluita. Jos työskentely voidaan aloittaa myöhemmässä vaiheessa, kun nuori on sille vastaanottavainen ja jatkaa tukea tarvittaessa 25 vuoteen asti, on suurempi mahdollisuus ehtiä tukea myös näitä nuoria ja ehkäistä heidän mahdollista syrjäytymistään. Yksi peruste ikärajan nostolle alun perin oli mahdollistaa tuki juuri tälle kohderyhmälle.

Ikämuutoslinjausta on hallitusohjelman mukaan tarkoitus soveltaa koskemaan myös kotoutumislain jälkihuollon piiriin kuuluviin nuoriin. Alaikäisenä yksin maahan tulleet ovat toinen, erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, jonka parissa myös järjestömme työskentelee ja ketä jälkihuoltoian laskeminen niin ikään tulisi jatkossa koskemaan. Yksin, ilman huoltajaa maahan tulleet nuoret joutuvat kantamaan vastuun itsestään hyvin varhaisessa vaiheessa. He opiskelevat toisen asteen koulutuksissa ikäistään nuorempien kanssa ja elävät nuoruuden vaiheet ja taitekohdat Suomessa syntyneisiin nuoriin verrattuna myöhemmin. Kuten lastensuojelun sijaishuollossa kasvaneilla, myös yksin maahan tulleilla nuorilla on trauma, joiden käsittely vie voimavaroja ja usein he pystyvät elämään menetettyjä normaaliin kasvuun liittyviä vaiheita vasta, kun tuntevat olevansa turvassa ja heillä on riittävästi tukea.

Jälkihuollon sisältö on aina riippuvainen nuoren yksilöllisistä tarpeista - jos nuori kokee tarvitsevänsä tukea aikuistumiseen, tulisi hänen sitä myös näkemyksemme mukaan saada. Jälkihuollon avulla nuori saa tukea kouluttautumiseen, hakeutumaan työmarkkinoille ja kannustusta menemään elämässä askel kerrallaan eteenpäin. Tulevaisuuden uskon valaminen on tärkeä osa työtä. Jälkihuollolla tuetaan sijaishuollosta itsenäistyviä nuoria lähtökohtaisesti samalla tavoin kuin vanhemmat tukevat omia itsenäistyviä nuoriaan. Jälkihuoltoon oikeutetulla nuorella ei välttämättä ole läheistä suhdetta perheeseen tai läheisverkostoonsa tai sieltä saatu tuki on puutteellista tai perheen ongelmat voivat olla ylisukupolvisia. Jälkihuollon asiakkaat saavat lapsia keskimäärin muuta ikäluokkaa nuorempina ja jälkihuollolla on tärkeä rooli myös sosiaalisten ongelmien ja lastensuojelun asiakkuuden siirtymisen ehkäisyssä sukupolvelta toiselle.

Huostaanoton myötä vastuu lapsen tai nuoren kasvusta ja kehityksestä siirtyy hyvinvointialueelle. Tähän tulisi kuulua jatkossakin riittävä ja tarpeeksi pitkäkestoinen tuki erityisen haavoittuvassa asemassa oleville nuorille. Pelkkä korkeampi ikäraja jälkihuollon palveluihin ei ole riittävä toimenpide, vaan jälkihuollon sisältöä tulee edelleen kehittää ja taata sen yhdenvertaisuus nuoren asuinkunnasta riippumatta. Erityisen tärkeää olisi jatkossa resursoida jälkihuollon sosiaalihojaukseen. EHJÄ ry onkin jo pitkään esittänyt jälkihuoltoon nuorille subjektiivista oikeutta sosiaalihojaukseen. Näkemyksemme mukaan juuri vaikuttava sosiaalihojaus tuo lähityönä nuorille sitä usein heidän kaipaamaansa ihmissuhdeperustaista keskustelevaa tukea.

Ennaltaehkäisevään työhön on edelleenkin tärkeää panostaa ja parhaassa tapauksessa ennaltaehkäisevät tukitoimet saattavat tulevaisuudessa vähentää sijoitusten ja sen myötä myös jälkihuollon tarvetta. Tällä hetkellä jälkihuollon tarpeessa olevia nuoria tai sinne vasta myöhemmin hakeutuvia tämä ei kuitenkaan auta.

Vuonna 1999 syntyneet täyttävät 25 vuotta ensi vuonna. Vasta sen jälkeen on mahdollista päästä tutkimaan tarkemmin, millaisia vaikutuksia jälkihuoltoikä nostamisella on ollut. Ilman tätä tietoa, ei voida tietoon perustuen arvioida jälkihuollon ikärajaa tai sen laskemisen perusteita. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry ei pidä jälkihuoltoikä laskemista 25 vuodesta 23 ikävuoteen perusteltuna ja esittää, että tarpeenmukaista jälkihuoltoikää tarkasteltaisiin osana lastensuojelulain kokonaisuudistusta riittävän tutkitun tiedon valossa.

Laitinen Kai
Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry